

Use of Advanced Foreign Experience in the Development of Private Entrepreneurship

Shokhodjaeva Zebo Safoevna¹

Samandarov Mirzoxid Mirjamilovich²

Аннотация.

Жаҳон амалиётида миллий иқтисодиётларнинг барқарор ривожланишида тадбиркорлик фаолияти муҳим ўрин эгаллаб, иқтисодий ва ижтимоий муаммоларни ҳал этишда етакчи ўрин тутди. Жаҳон иқтисодиётида бандлик, ижтимоий ҳимоя, маҳсулот ва хизматларнинг янги турларини ишлаб чиқаришда бу соҳа муҳим аҳамият касб этади. Шу нуқтаи назардан ушбу мақолада жаҳон амалиётини ўрганиш орқали мамалакатимиз тараққиётини янада ривожлантиришда хусусий тадбиркорлик фаолиятини янада ривожлантирига қаратилган таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар. кичик бизнес, тадбиркорлик, кичик сектор улуши, майда фирмалар, микрокорхона, ишлаб чиқариш, молия, фан, бозор инфратузилмаси.

¹Ph.D, Associate Professor of department of "Innovative Economy" at Karshi Engineering And Economic Institute

²1st year master of Karshi Engineering And Economic Institute

Кириш. Жаҳон амалиётида миллий иқтисодиётларнинг барқарор ривожланишида тадбиркорлик фаолияти муҳим ўрин эгаллаб, иқтисодий ва ижтимоий муаммоларни ҳал этишда етакчи ўрин тутди. Жаҳон иқтисодиётида бандлик, ижтимоий ҳимоя, маҳсулот ва хизматларнинг янги турларини ишлаб чиқаришда бу соҳа муҳим аҳамият касб этади. Шу нуқтаи назардан жаҳон амалиётини ўрганиш ва мамалакатимиз тараққиётини янада ривожлантиришда хусусан, хусусий тадбиркорлик фаолиятининг ўрни бекиёсдир.

Маълумки, ривожланган мамлакатларида қишлоқ хўжалиги саноат билан интеграциялаш ва савдо билан қўшилиш орқали тараққий топмоқда. Шу боис жаҳон қишлоқ хўжалиги бу соҳага алоқадор бўлмаган соҳалар билан қўшиб олиб бориш кенг тарқалмоқда. Масалан, Японияда шундай деҳқон хўжаликлари 80 фоизни ташкил этади. Америка фермерларининг қишлоқ хўжалигига алоқаси бўлмаган соҳалардан олаётган даромадлари ўртача 65 фоиз, Хитойда 68 фоиз, Жанубий Кореяда эса 42 фоизни ташкил этади.

Мавзуга оид адабиётлар шарҳи. Кичик тадбиркорлик фаолиятининг иқтисодиёт тармоқларидаги самарадорлигини ошириш йўллари ва уни ривожлантиришнинг ижтимоий-иқтисодий муаммолари Ҳ.П.Абулқосимов, И.А.Бакиева, Н.К.Муродова, Қ.Муфтайдинов, А.А.Кулматов¹ ва бошқаларнинг илмий тадқиқотларида кўриб чиқилган.

Тадқиқот методлари. Тадқиқот жараёнида иқтисодий таҳлил қилиш, қиёсий таққослаш, статистик гуруҳлаш ва бошқа усуллардан фойдаланилган.

Таҳлил ва натижалар. Замонавий техника воситалари ва биотехнологияларнинг ривожланиши асосида қишлоқ хўжалиги ва саноат ўртасидаги муносабатлар мураккаблашиб бормоқда. Япония ҳукумати ўтган асрнинг 60 йиллар якунига келиб, мамлакат ҳудудини ўзлаштиришнинг учинчи режаси ҳақида қарор қилган эди. Бу қарорда қишлоқ хўжалигини саноат билан интеграциялаш зарурияти кўзда тутилган. Япониянинг ҳамма жойларида қишлоқни индустриаллаштириш орқали маҳаллий иқтисодиётни ривожлантириш режалаштирилган. 1978 йил “Қишлоқ жойларида саноат корхоналарини ривожлантириш ҳақида”ги қонун эълон қилинди. Унда қишлоқ саноатини тузиш тадбирлари тизими кўзда тутилган эди. Шу қонун асосида “Ҳар бир қишлоқда битта товар” ҳаракати бошланди. Унинг мазмуни шуки, ҳар қайси қишлоқда рақобатбардош саноат маҳсулоти ишлаб чиқарадиган битта корхона бўлиши шарт. Қишлоқ саноатининг ривожланиши муносабати билан “Битта қишлоқда юзта товар” шиорини илгари сурган мураккаб вазифа кун тартибига қўйилди.

АҚШ иқтисодидаги кичик секторнинг улуши нафақат ялпи ички маҳсулотда, балки унда ишловчилар сонида ҳам катта. Кичик бизнесни ривожлантиришнинг 900 дан ортиқ марказлари кичик ва ўрта фирмаларга консультация берадилар, бошловчи тадбиркорларга бизнес-режалар тайёрлашда, давлат ташкилотларидан молиявий ёрдам олишда

¹Абулқосимов Ҳ.П., Кулматов А.А. Ўзбекистонда кичик бизнес соҳасида оилавий тадбиркорликнинг ўрни ва уни ривожлантириш йўллари. Монография. – Т.: Университет, 2015. – 126 б.; Бакиева И.А. Ўзбекистон енгил саноатида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш. Дис. ... иқт. фан. номз. - Т., 2012.; Муродова Н.К. Кичик бизнес субъектларининг тадбиркорлик фаолиятини ошириш йўналишлари. Дис. ... иқт. фан. номз. – Т., 2008.; Муфтайдинов Қ. Иқтисодиётни эркинлаштириш шароитида тадбиркорликни ривожлантириш муаммолари. Дис. ... иқт. фан. д-ри. – Т., 2004.; Кулматов А.А. Ўзбекистонда кичик тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришнинг ижтимоий-иқтисодий муаммолари. Дис. ... иқт. фан. номз. – Т., 2004.

кўмаклашадилар. 1,5 мингдан кўпроқ компанияларни бирлаштирган округ кенгашлари семинарлар ўтказадилар, тадбиркорларни ўқитадилар, кичик фирмалар фаолиятини ташкил қилиш бўйича маълумотнома-қўлланмалар тузадилар.

Шарқий ва Жануби-Шарқий Осиё мамлакатларида кичик бизнесни ривожлантириш учун 330га яқин махсус узоқ, ўрта ва қисқа муддатли дастурлар амалга оширилмоқда. Бунда мазкур дастурнинг ярмидан кўпроғи иқтисодиётнинг турли соҳаларида кичик бизнесни шакллантириш мақсадида турлича кредитлаш ва ишлаб чиқариш инфраструктурасини ривожлантириш, табақалаштирилган солиқ, солиш шаклида амалга оширилади.

Японияда ҳам кичик бизнес сезиларли роль ўйнайди. Бунга кичик ва ўрта кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни давлат томонидан қўллаб-қувватлашнинг ривожланган тизими яратилганлиги имкон берди. Шу нарса диққатга сазоворки, Япония қонунчилиги кичик ва ўрта корхоналарни улар ривожининг барча босқичларида имтиёзли қарз ва кредитлар бериш, турли солиқ, имтиёзларидан фойдаланиш, техника ва маслаҳат ёрдами кўрсатиш, ахборот хизматини амалга ошириш, кадрлар тайёрлаш ва малакасини ошириш асосида рағбатлантиришни назарда тутди. Япония саноатининг бу секторида кичик бизнес шаклланишига таъсир кўрсатувчи муҳим омил солиқ, имтиёзлари ва пухта молия сиёсати билан бир қаторда кичик корхоналарга кредит берувчи хусусий банкларга бериладиган кафолатлар тизимидир.

Жанубий Корея, Сингапур ва Гонконгда кичик ва ўрта корхоналарга зарур капиталнинг 50 фоизгачаси давлат томонидан берилган, шунингдек давлат узоқ, муддатли кредитлар бўйича фоизлар суммасининг ярмини тўлашни ҳам ўз зиммасига олган. Қуйидагилар ҳам кичик корхоналарни қўллаб-қувватловчи муҳим тадбирлар турига киради: хомашё ва асбоб ускуналарни қатъий баҳоларда етказиб бериш кафолатланган давлат хариди.

Лотин Америкаси мамлакатларида кичик кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни турли молия-кредит муассасалари: Перуда Ривожланиш молия корпорацияси, Боливияда Лос ва Андес Омонат кассаси ва Бирдамлик банки, Уругвайда Миллий ривожланиш корпорацияси, Колумбияда миллий Кафолат фонди ва бошқалар қўллаб-қувватлайдилар.

Кичик тадбиркорлик сектори турли мамлакатлар иқтисодиётида ниҳоятда муҳим вазифани бажармоқда. Ушбу сектор иқтисодиётни модернизациялаш шароитида зарур тезкорликни таъминлайди, ишлаб чиқаришда чуқур ихтисослашув ва тармоқлашган кооперацияни яратади. Зеро, буларсиз юксак самарадорликка эришиб бўлмайди. Масалан, АҚШда турли йўналишдаги 19 млн.дан ортиқ мустақил фирманинг 90 фоиздан зиёди майда корхоналарни ташкил этади. Японияда ўрта ва кичик корхоналар таркибига кирадиган 10 млн.дан ортиқ мустақил компаниялар мавжуд бўлиб, уларнинг 99 фоизи кичик бизнес секторида фаолият кўрсатар экан, АҚШ ва Японияда ишлаб чиқарилаётган ялпи маҳсулотнинг 60 фоиздан ортиғи ана шундай корхоналар хиссасига тўғри келмоқда.

АҚШда янги ишчи ўринларининг 3 дан 2 қисми майда фирмаларда ташкил этади. Масалан, 1970 йилда 264 мингта, 1980 йилда 532 мингта, 1988 - 1990 йилларда 682 мингта кичик корхона ва фирмалар ташкил топиши аҳолини иш билан таъминлашда катта имконият яратди. Дарҳақиқат, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик АҚШ тараққиётида муҳим ўрин тутди.

Кичик ва ўрта бизнесни ривожлантиришда Буюк Британиянинг ҳам ўзига хос йўналиши бўлган. 1970 йилда ҳоқимиятни бошқарган Э.Хито кичик бизнесга жиддий аҳамият

берган ва 1971 йил Болтон комиссиясини тузган. Комиссияга кичик бизнеснинг аҳолини ўрганиб боришни ва уни ривожлантириш бўйича таклифлар киритишни топширган. Натижада, кичик ва ўрта бизнес тараққиёти учун энг қулай шароит яратилган. Шуниси эътиборга лойиқки, мазкур йилларда ташкил топган кичик ва ўрта бизнес фаолияти билан шуғулланувчи фирмалардан 96 фоизининг ҳар бирида ишчилар сони 20 нафардан ошмаган. Умуман, ривожланган мамлакатларда меҳнатга лаёқатли кишиларнинг 70-90 фоизи кичик ва ўрта бизнес билан шуғулланади.

Германия саноат ишлаб чиқаришининг экспортдаги энг катта улуши билан ажралиб турадиган давлатлар сирасига киради. Мазкур мамлакат товар айланиши бўйича Европада биринчи ўринда туради. Унинг тажрибасидан ўрганиб, ҳаётга татбиқ этса арзийдиган жиҳатлар жуда кўп. Аниқ, пухта, ўз вақтида, бекаму-кўст бажариш билан бирга доимо ҳар қандай талабга ҳозир бўлиш каби қоидалар шундай жиҳатлардан саналади.

Жаҳон тажрибаси шуни кўрсатмоқдаки, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик корхоналари барқарор иқтисодий ўсишнинг асосий омили, иқтисодий конъюнктуранинг ўзгаришларига тез мослаша оладиган, янги техника ва технологияларни доимий равишда талаб қиладиган, меҳнат унумдорлиги юқори бўлган хўжалик субъектлари сифатида кенг фаолият юритмоқда.

Дарҳақиқат, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик корхоналарини изчил ривожлантириш натижасида аҳолини янги иш жойлари ва даромад манбаи билан таъминлаш, жойларда ташаббускорликни рағбатлантириш орқали аҳоли орасида тадбиркорлик кўникмаларини оммалаштириш имкониятлари пайдо бўлади.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик корхоналари миллий иқтисодиётнинг самарадорлигини сезиларли даражада оширади. Шу боис, бугунги кунда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш асосида мамлакатда ўрта мулкдорлар синфини шакллантириш, ички бозорни нисбатан арзон ва сифатли зарурий товар ва хизматлар билан тўлдириш, янги ишчи ўринларини яратишга, шунингдек, улар томонидан ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларни экспортга йўналтириш орқали мамлакатимизнинг экспорт салоҳиятини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Шу мақсадда биз турли манбаларни ўрганиш асосида ривожланган ва ривожланиш босқичига кираётган бир неча хорижий мамлакатларнинг бу борадаги тажрибаларини ўрганиш ва таҳлил этиш асосида улардан мамлакат иқтисодиётини ривожлантиришда кичик бизнес ва хусусий кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг салмоғини оширишга тадбиқ этишни мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз.

Дарҳақиқат, мамлакатимизда 2019 йил давомида 92,9 мингта янги кичик корхона ва микрофирмалар (деҳқон ва фермер хўжаликларидан ташқари) ташкил этилди ва бу кўрсаткич 2018-йилдагига нисбатан 1,9 баробар кўпдир. Кичик корхоналар ва микрофирмаларнинг энг кўп сони савдо (39,1 %), саноат (21,0 %), қурилиш (9,4 %), қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги (8,0 %), яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар (7,8 %), ташиш ва сақлаш (3,2 %) соҳаларида ташкил этилди. 2019 йил якунлари бўйича, кичик тадбиркорлик (бизнес) субъектлари томонидан 262 984,4 млрд. сўм миқдорда қўшилган қиймат ёки иқтисодиётда яратилган жами қўшилган қиймат ҳажмининг 56,5 %и яратилди. Иқтисодиётнинг асосий тармоқлари бўйича ялпи қўшилган қийматда кичик тадбиркорлик (бизнес) нинг улуши қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалигида 98,6 %, қурилишда 78,7 %, саноатда 78,7 %, савдо ва маданий ҳаёт соҳасида 78,7 %, қишлоқ хўжалигида 78,7 %, қурилишда 78,7 %, ташиш ва сақлаш соҳасида 78,7 %, қишлоқ хўжалигида 98,6 %, қурилишда 78,7 %, саноатда 78,7 %, савдо ва маданий ҳаёт соҳасида 78,7 %.

хизматлар соҳасида 40,7 % ва саноатда 31,1 % ни ташкил этди.

2020 йилда эса янги кичик корхона ва микрофирмалар сони 46,6 мингтани (деҳқон ва фермер хўжаликларидан ташқари) ташкил этди. Кичик корхона ва микрофирмалар сони савдода (35,6 %), саноатда (20,9 %), қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалигида (18,3 %), қурилишда (7,1 %), яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар (5,3 %), ташиш ва сақлаш (2,5 %) соҳаларида ташкил этилди.

Ривожланган мамлакатларда кичик бизнесни қўллаб-қувватлаш давлат аҳамиятига эга бўлган мажмуавий комплекс тузилма бўлиб, бунда тадбиркорларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш қонуний асослаб қўйилган ҳамда тадбиркорлар имтиёзли суръатда кредит ресурслари имкониятларидан фойдаланадилар. Имтиёзли солиқ тўлаш имкониятларига эга, ишлаб чиқариш, молия, фан, бозор инфратузилмасидаги жами афзалликлар ва янгиликлардан, ўзларига манфаатли бўлган иқтисодий ўсишга қўмаклашувчи барча омиллардан фойдаланадилар. Шуни алоҳида таъкидлаш ўринлики, бирор бир мамлакатда давлат кичик бизнесни қўллаб-қувватлашга доир мақсадли ва қатъий иқтисодий сиёсат юритар экан, албатта ўз ҳудудида яшовчи аҳолининг иқтисодиётдаги тузилмаларининг ўзига хос хусусиятларини, менталитетини ва шу каби бошқа омилларни ҳам ҳисобга олиши зарур.

Масалан, Германияда давлат қишлоқ жойларида цехлар кўринишидаги кичик-кичик ишлаб чиқариш хўжаликларининг фаолиятини қўллаб-қувватлаш учун ҳар томонлама рағбатлантириш бўйича қарорлар қабул қилиб, қишлоқ хўжалиқ маҳсулотлари ишлаб чиқарувчиларининг маълум бир экин турига ёки ўсимликка ихтисосланмаганлиги, озиқ-овқат ва ноозиқ-овқат, истеъмол молларининг ишлаб чиқарилиши кенг йўлга қўйилишига катта аҳамият бермоқда.

Японияда эса кичик ва йирик кооперация тармоқларини шакллантириш, майда ва ўрта бизнес имкониятларини ривожлантириб, йирик корхоналар тизимини яратишга, ташқи бозорларда япон маҳсулотларининг, япон технологиясининг кадр-қимматини оширишга алоҳида эътибор берилган.

Жаҳон тажрибасига назар ташлайдиган бўлсак, ривожланган мамлакатларда ҳам даставвал кичик бизнеснинг иқтисодиётда тутган ўрнига алоҳида аҳамият берилган. Қисқа муддатда Европа иқтисодиётининг асосий устунларидан бирига айланган Германияда ўтказилган қатъий давлат сиёсати натижасида мамлакат иқтисодиётида кичик бизнес ривожлантирилди ва урушдан кейинги йиллар мобайнида кичик бизнес тараққиёти 10 фоиздан 65 фоизгача етди.

Япония ҳам иқтисодиётда кичик бизнесни жадал ривожлантириши натижасида “япон мўжизаси”ни яратиб, дунёда бу борадаги энг юксак натижаларни қўлга киритди, яъни, Японияда аҳоли жон бошига 38000 АҚШ доллари ҳисобида даромад кела бошлади, холбуки, кичик бизнесни ривожлантириш борасидаги ислохотлар бошланишидан аввал бу кўрсаткич атиги 600 АҚШ долларини ташкил этарди, холос. Жаҳон саноатида етакчи ўринда турадиган Япониянинг “Ямаха” трансмиллий компанияси бутун дунё бўйича йилига бир неча ўн миллиард АҚШ долларига тенг маҳсулот ишлаб чиқармоқда, холбуки мана шу “наҳанг”, компания ҳам ўз фаолиятини 40 йиллар охирида 7 нафар одам ишлайдиган велосипед таъмирлашни амалга оширувчи кичик кооператив (устахона) шаклида бошлаган эди.

Хитойда иқтисодий ислохотлар ва модернизациялашнинг ажойиб ва оригинал

жиҳатларидан яна бири бу “очик” иқтисодий сиёсатнинг олиб борилишидир. Бу сиёсат ўз аксини шунда намоён қиладики, мамлакатда махсус иқтисодий зоналар ташкил этилган, 14 та йирик денгиз портлари ва шаҳарлар очик деб эълон қилинган. Бутун Хайнан провинцияси (шу ном билан аталувчи оролда жойлашган) майдони махсус очик иқтисодий ҳудуд деб эълон қилинди. Шанхайда Пудун янги иқтисодий райони ташкил этилди ва х.к.

Шунингдек, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш борасида Жанубий Корея, Исроил, Малайзия ва Иордания давлатларида ҳам фойдали тажрибалар тўпланган.

Сўнгги йилларда Исроил давлати кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ҳар томонлама қўллаб-қувватлашга қаратилган сиёсатни ишлаб чиқиб, 1998 йилда кичик бизнесни ривожлантириш бўйича 64 та марказ ташкил этилди.

Айтиш жоизки, мазкур давлатларда кичик бизнеснинг иқтисодиётдаги ўрнига XX асрнинг 70-йилларидан бошлаб муносиб баҳо бериб, унга бўлган эътибор янада кучайтириб келинган.

Кўпгина хорижий мамлакатларнинг кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик корхоналарини ривожлантириш сиёсатида кичик ва йирик корхоналарнинг ўзаро ҳамкорликдаги фаолиятини қўллаб-қувватлаш тенденцияси амалда қўлланилади. Масалан, АҚШ қонунчилигида “500 минг доллардан ортиқ миқдордаги тўғрисидадан-тўғри федерал битим тузишда йирик фирмалар бу битим бўйича бажариладиган ишларнинг маълум бир қисми (фоизи)ни кичик корхоналарга бериши (яъни улар орқали бажариши) шартлиги белгилаб қўйилган».

Японияда барча кичик саноат фирмаларининг 60 фоиздан кўпроғи йирик фирмалар билан субподряд асосида ишлайди. Корхона – субподрядчи турли масштабдаги субподряд компанияларга кирувчи йирик компанияларнинг ярим мустақил аъзолари бўлиб, бу субподряд компаниялар ўз навбатида марказий компаниялар атрофида гуруҳланган бўлади.

Хорижий мамлакатлар тажрибаларида, *биринчидан*, ривожланаётган мамлакатларда муҳим иқтисодий омиллардан бири, бу кичик бизнес ривожига бўлиб, бу борадаги ҳар қандай умумманфаатини кўзлаган самарали фаолиятлар давлат аҳамиятига эга бўлади ва қўллаб-қувватланади. Зеро, кичик бизнес фаолияти ўсиб, янада самарали бизнесга айланиши, мамлакат ички бозорини товар ҳамда хизматлар турлари билан тўлдириши, шу тариқа экспорт салоҳияти ривожига ҳисса қўшилиши, аҳолининг иш билан бандлиги муаммоси ечилишига қўмаклашуви, аҳолининг реал даромади ўсишига, пировард натижада аҳолининг турмуш даражасини юксалишига олиб келади.

Иккинчидан, иқтисодиётнинг глобаллашуви шароитида, жаҳон бозорида рақобат кучаяётган бир пайтда, йирик корхоналардан кўра айнан кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик корхоналарида рақобатга дош бериш, маневрлар қилиш, ишлаб чиқариш йўналишини ўзгартириш каби иқтисодий чора тадбирлар кўриш осон кечади.

Кўриниб турибдики, хорижий мамлакатларда кичик бизнесни ҳар томонлама қўллаб-қувватлашнинг ривожланган тизими мавжуд бўлиб, бу ҳол рақобатнинг кучайиши шароитида ижтимоий-иқтисодий муҳитнинг барқарор тараққий этишини таъминлайди. Бу эса, давлат томонидан қўллаб-қувватлаш механизмининг тўлақонли ривожланганлигидан далолат беради.

Хулоса. Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш лозимки, жаҳон амалиётида ҳамда ривожланган бозор иқтисодиёти мамлакатларида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик ижтимоий-иқтисодий муаммоларни ҳал этишда, янги иш ўринларини барпо қилишда, бозор ўзгаришларига нисбатан тез мослашишда ва мулкдорлар синфини шакллантиришда алоҳида аҳамиятга ва юқори самарадорликка эга эканлигини тасдиқламоқда. Кўпчилик мамлакатларда кичик бизнеснинг иқтисодиётда тутган ўрнига, унинг кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришдаги бозор муносабатларини шакллантиришдаги аҳамиятига алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Mirziyoyev Sh. M. "Building our great future together with our brave and noble people". - Т.: NMIU "Uzbekistan", 2017. - 488 p.
2. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated February 7, 2017 No 4947 "On the Action Strategy for further development of the Republic of Uzbekistan"
3. Timur's rules. // Translated from Persian by A. Soguniy and H. Karomatov; Edited by Ahmedov. - Т.: Publishing and Printing Association, 1991. 15 pages.
4. Mirziyoyev Sh.M. Address of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev to the Oliy Majlis, People's Speech, 29.12.2018.
5. Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan dated March 6, 2020 No PP-4633 "On the widespread introduction of market principles in the cotton industry."
6. Шохужаева З.С. ПУТИ УСТОЙЧИВОГО УПРАВЛЕНИЯ ВОДНЫМИ РЕСУРСАМИ БАССЕЙНА РЕКИ КАШКАДАРЬЯ. – 2016.
7. Шохужаева Зебо Сафоевна. Зарубежный опыт в сельском хозяйстве по использованию водных ресурсов // Economics. 2020. №1 (44). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnyy-opyt-v-selskom-hozyaystve-po-ispolzovaniyu-vodnyh-resursov> (дата обращения: 03.03.2021).
8. Shoxo'jayeva Z. S., Norqobilov M. PROBLEMS OF RATIONAL USE OF WATER RESOURCES IN AGRICULTURE OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN //НАУКА И ТЕХНИКА. МИРОВЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ. – 2020. – С. 25-28. обращения: 03.03.2021).
9. Efficiency Of Formation And Use Of Water Resources In Irrigated Agriculture Of The Republic Of Uzbekistan. ZS Shoxujayeva, MN Utkirovna - The American Journal of Interdisciplinary Innovations ..., 2020
10. Шохужаева З. С., Маманазарова Н. Ж. ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОМ РАЗВИТИИ //МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИНИ ИНВЕСТИЦИЯЛАШНИНГ МОЛИЯВИЙ-ҲУҚУҚИЙ ВА ИННОВАЦИОН ЖИҲАТЛАРИ. – 2020. – С. 329-333.
11. Shoxo'jayeva Z. S. PROBLEMS AND SOLUTIONS IN THE WATER SECTOR OF THE REGION //НАУКА И ТЕХНИКА. МИРОВЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ. – 2020. – С. 21-24.
12. Шохужаева З. С., Акбарова Ш. Я. ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИНВЕСТИЦИЙ В ЭКОНОМИКУ КАШКАДАРИНСКОЙ ОБЛАСТИ //МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИНИ ИНВЕСТИЦИЯЛАШНИНГ МОЛИЯВИЙ-ҲУҚУҚИЙ ВА ИННОВАЦИОН ЖИҲАТЛАРИ. – 2020. – С. 203-208.